

5 Pregunta sobre el mercat elèctric espanyol

5 Preguntes sobre el mercat elèctric espanyol

➤ Què són les portes giratòries?

Desenes de càrrecs polítics, molts dels quals exintegrants del Parlament o amb responsabilitats a la secretaria d'Estat, han passat a formar part del consells d'administració de les empreses elèctriques durant aquests anys. A més, l'operador del sistema, Red Eléctrica, és la companyia que més antics polítics acull. S'estima que tres de cada deu ministres acaben ocupant càrrecs en *lobbys* o en l'alta gestió en les principals indústries espanyoles, incloent-hi el sector energètic.

Quin pot ser l'interès d'aquestes empreses per contractar-los i amb honoraris astronòmics, si no la seva xarxa de contactes amb l'administració que han governat? I per què aquestes companyies, com en general totes les de l'Ibex 35, valoren tant aquests contactes personals si no és per influir en les decisions de l'administració en favor dels seus interessos?

Si a les portes giratòries hi afegim la pressió que els cinc grans grups elèctrics exerceixen a través de les seves associacions patronals que actuen com a *lobby* —ahir Unesa, avui AELEC; el Foro Nuclear o altres—, acabarem per entendre per què la llum ens surt tan cara, per què l'Estat espanyol es troba tan endarrerit en energies renovables i per què és urgent aconseguir un nou model energètic que consideri l'energia com un bé comú i es basi en els principis de la democràcia energètica: un model fonamentat en la cooperació, amb un enfocament descentralitzat cap a la transició energètica, que porti els mitjans perquè la mateixa ciutadania pugui produir l'energia que necessiti i que permeti una gestió col·lectiva de les energies renovables.

➤ Què és el dèficit tarifari?

L'anomenat dèficit de tarifa és un dels arguments més criticats pels actors que, com Som Energia, volem canviar el model energètic actual. Es tracta de la diferència entre els costos reconeguts pel subministrament elèctric (en el transport, distribució, subvencions a determinats tipus d'energia i altres serveis) i els ingressos que aquestes companyies recaptin per aquests conceptes.

Les fonts oficials vinculen l'origen d'aquest dèficit amb els errors d'estimació i els objectius dels governs. Aquests errors d'estimació es deuen al fet que les tarifes elèctriques regulades, abans de la liberalització es fixaven prèviament al consum de la llum, normalment a principis d'any. Des de l'any 2000, les tarifes aprovades pels governs van ser reiteradament inferiors als costos reconeguts de l'energia.

I d'altra banda, l'opacitat del sistema, el poder de mercat de les companyies que actuen en règim d'oligopoli, així com el sistema marginalista de fixació de preus, fan dubtar que els preus declarats o reconeguts siguin reals. Parlem de costos reconeguts, no necessàriament reals, perquè mai no se n'ha fet una auditoria.

Tenim encara un altre motiu de pes per ser escèptics: com pot ser que la tarifa elèctrica sigui deficitària si el preu de la llum que paguem és dels més elevats de tot Europa?

En qualsevol cas, les reiterades estimacions a la baixa del preu de la llum respecte als costos declarats que fixaven els governs successius fa pensar que aquests van preferir subestimar-los sistemàticament. Les raons són diverses: el cost polític que suposaria apujar la llum encara

més del que ja s'havia apujat; la baixada de la competitivitat que reportaria per a alguns sectors industrials intensius en energia; el fet que, a l'any 2000, la inflació que hagués generat augmentar el preu de la llum encara hauria fet més difícil complir al seu dia els criteris de Maastricht per entrar a l'euro, etc.

Aquest dèficit es va convertir en un deute que tenim els consumidors vers les empreses, no es van constituir com a pèrdues, si no com un ajornament d'ingressos que s'aniria compensant amb els consums futurs. Mantenir aquest deute té un cost per a les empreses, i el govern va autoritzar amb el Reial decret llei 6/2009 titularitzar aquest deute, és a dir, cedir-lo a tercers amb l'horitzó que en 15 anys el deute estigués totalment pagat. Per tant, ara aquest deute ha esdevingut un producte financer articulat a través del Fondo de Titulización del Déficit del Sistema Eléctrico (FADE), creat pel govern espanyol, i en el qual, al 2019, **cada consumidor encara tenia un deute pendent de 650 euros.**

➤ Què són les primes a les renovables?

Són ajudes atorgades a les empreses del sector per produir energies renovables. Des de l'any 1998 fins al 2013, empreses del sector **van rebre ajudes per valor de més de 50.000 milions d'euros** per produir energies renovables. Aquestes primes van ser retallades dràsticament pel govern de l'Estat a partir de 2013 amb la publicació de la Llei 24/2013, de 26 de desembre, del sector elèctric, que establí un sistema de subhastes per definir les retribucions. Això va alegrar els sectors energètics fòssils i, en canvi, va trobar l'oposició del sector de les energies renovables. Moltes companyies estrangeres, que havien invertit en aquest sector a l'Estat espanyol atretes per l'ajut del govern, van demandar l'Estat davant dels tribunals d'arbitratge per haver vulnerat el Tractat Europeu de l'Energia. Tot i que l'Estat espanyol ha demanat la nul·litat de

totes aquestes demandes, al·legant que el conflicte s'ha de resoldre al Tribunal de Justícia de la UE, fins ara (juny de 2020) l'Estat les ha perdut totes.

A finals de 2019, el nou govern de coalició va publicar el Reial decret llei 17/2019 pel qual es van adoptar mesures urgents per actualitzar els paràmetres que regulen les retribucions a les energies renovables (les antigues primes) a fi que aquestes instal·lacions obtinguin una rendibilitat considerada raonable pel govern. Es van fixar, fins al 2031, en el 7,39% per a les instal·lacions anteriors al 2012 i del 7,09% per a les posteriors a aquest any. El valor de les retribucions específiques serà revisable cada tres anys.

Val a dir que fa 10-15 anys, les tecnologies de renovables eren molt incipients i la seva producció no era viable econòmicament, per això les ajudes governamentals van adquirir tanta importància. A dia d'avui el desenvolupament tecnològic permet la instal·lació de noves plantes perfectament viables sense necessitat de primes.

➤ Quins ingressos extra perceben (o han percebut fins no fa gaire) les companyies elèctriques?

● El "pago por capacidad"

En general, l'electricitat no es pot emmagatzemar; en conseqüència, necessitem garantir que, en tot moment, el sistema elèctric disposarà de més capacitat per crear electricitat que demanda per consumir-la. Ara bé, el grau d'aquesta sobrecapacitat ha de ser raonable, i a l'Estat espanyol no ho és.

L'Estat espanyol disposa del diferencial més gran de tot el seu entorn entre potència contractada i potència oferta. Es tracta d'una greu ineficiència, que fa que moltes instal·lacions de generació d'electricitat estiguin aturades per poca demanda.

En conjunt, segons dades de Red Eléctrica Española, les persones consumidores tenim contractada amb les companyies distribuïdores una potència de 175.000 MW; la capacitat instal·lada és de 107.615 MW, i la potència instantània màxima peninsular pot arribar a poc més de 43.000 MW en dies molt concrets. De fet, el pic es va produir el 2012 amb una màxima potència demandada de 43.527 MW. Per tant, el diferencial entre la contractació i el màxim que han establert les empreses és de més de 130.000 MW, que també paguem.

D'on prové aquest excés de capacitat? Amb la liberalització del sistema elèctric a finals de la dècada de 1990, les companyies elèctriques van planificar basant-se en unes expectatives irrealistes de creixement de la demanda d'energia, de manera que van començar a instal·lar de forma massiva noves centrals, sobretot de gas. Per exemple, el 2005 se'n va arribar a construir, fins i tot, una al mes. Però aviat es va evidenciar que les previsions de creixement de la demanda estaven inflades; la capacitat de generació era un 30% superior a la demanda, és a dir, les companyies havien provocat una bombolla elèctrica.

Per evitar que aquestes grans empreses perdessin diners, el 2007 el govern espanyol va començar a pagar-los unes subvencions milionàries, els anomenats **“pagos por capacidad”**. Es tracta de subvencions concedides perquè les centrals de generació, entre elles centrals nuclears i de carbó, estiguin disponibles, generin o no electricitat, i com a incentiu per a les inversions fetes durant aquells anys d'excessos. Es calcula que **paguem uns 700 milions a l'any** a les factures de la llum amb aquesta finalitat.

Així doncs, a cada rebut de la llum estem pagant per una electricitat que no gastem, un pagament injustificat.

La mateixa Comissió Europea ha advertit que aquest mecanisme ve a ser una ajuda encoberta de l'Estat a les elèctriques. A més, les quantitats globals de d'aquests pagaments no són públiques, tan sols les coneixen el regulador, el Ministeri d'Indústria i, per descomptat, les elèctriques que les han rebut, tot i que hi ha informació pública a partir de la qual es poden calcular.

● La moratòria nuclear

Des de 1996 fins a 2015, hi va haver un altre ingrés “extra” que tenia com a concepte la moratòria nuclear. Consistia a pagar la indemnització que el govern havia concedit a les elèctriques per compensar-les de les inversions que havien fet a les centrals de Lemoiz, Valdecaballeros i a Trillo per ampliar-la. Afortunadament, aquestes centrals no van entrar mai en funcionament, tant per l'excés de demanda elèctrica requerida per al seu funcionament com per la pressió del moviment antinuclear.

La decisió la va prendre el govern als anys vuitanta i fou culminada el 1994 amb la Llei d'ordenació del sistema elèctric i un real decret posterior de 1995. Aquests drets de compensació s'havien d'allargar fins al 2020, però al final es van liquidar per avançat el 2015.

La indemnització pagada als rebuts de la llum per 27 milions d'usuaris va pujar a 5.717 milions d'euros: uns 3.400 milions van anar a les elèctriques i uns 1.300 als bancs en concepte d'interessos.

● Cost insular

El cost de generar electricitat a les Balears, les Canàries, i Ceuta i Melilla, els anomenats Sistemes Elèctrics Insulars i Extrapeninsulars (SEIE), és superior al de la península, ja que hi ha instal·lades centrals ineficients i cares. Com que, per llei, el preu de l'electricitat ha de ser el mateix a tot l'Estat espanyol, la diferència entre el cost de generar electricitat en

aquests territoris i el preu que paguen per la llum els seus habitants és sufragat en un 50% per la tarifa elèctrica i la resta pels Pressupostos generals de l'Estat. És el que es coneix com les *compensacions extrapeninsulars*. La implantació d'instal·lacions eòliques i fotovoltaïques permetria abaratir el preu de l'electricitat en aquestes illes.

● Ajudes al carbó

A partir de 1998, el cànon sobre la mineria del carbó va ser substituït per l'anomenat impost especial sobre l'electricitat, que a les factures apareix amb el mateix percentatge que corresponia al carbó, un 4,864%, encara que en realitat aquest percentatge es multiplica per un altre coeficient, de manera que la partida de l'electricitat augmenta en un 5,11%. La justificació genèrica per crear aquest nou impost sobre l'electricitat era garantir l'ús responsable dels recursos naturals (hidrocarburs, gasolina...), però a la pràctica servia per seguir subvencionant la mineria del carbó.

Tot i amb això, les subvencions al carbó es van seguir mantenint bastants anys més sota el concepte genèric de "pagos por capacidad", que ja hem explicat. El 2019 aquestes ajudes al carbó s'havien de suprimir per exigències de la Unió Europea.

De fet, el carbó cada vegada s'incorpora menys en el mix energètic (barreja de fonts de generació); en concret, des del 2018, en què el preu s'ha pujat perquè ha d'incorporar el cost dels drets d'emissió de gasos d'efectes hivernacle. El 14 de desembre de 2019 va ser un dia històric per al sistema elèctric espanyol, ja que va ser el primer en què no es va incorporar al mix energètic cap kW d'energia procedent del carbó. Aquesta davallada és molt positiva, atès que les centrals termoelèctriques de carbó són molt poc eficients (el carbó extret és de molt mala qualitat) i generen desenes de milions de tones de CO2 cada any. De fet,

la indústria del carbó és la més contaminant d'Europa; és responsable de les emissions més importants de diòxid de carboni, diòxid de sulfur i òxid de nitrogen al medi ambient. Per tant, és una indústria que s'ha de tancar i crear noves ocupacions per a les persones que hi treballen.

➤ Hi ha alternatives per no haver de pagar la factura de la llum a l'oligopoli existent?

Si busquem alternatives fora de l'oligopoli, la CNMC disposa d'una llista de totes les comercialitzadores en aquest [enllaç](#).

Una d'elles és [Som Energia](#), que actualment compta amb més de 65.000 sòcies i socis i que només ofereix la comercialització d'electricitat verda certificada (Classe A, 100% renovable), ja que en el mercat elèctric existeix el procediment per certificar l'origen de l'energia bolcada a la xarxa.

L'objectiu principal de Som Energia és canviar el model energètic i impulsar les fonts netes d'energia per assolir un model 100% renovable. Per això, en els últims anys, més de 4.300 persones i organitzacions, amb una inversió de 4,2 milions d'euros, han posat en marxa iniciatives d'autoproducció col·lectiva a través de l'anomenada [Generació kWh](#) de Som Energia, un model d'inversió basat en el retorn energètic en lloc del retorn financer. Aquest sistema els permet obtenir electricitat 100% renovable a preu de cost, un preu que, a més, és inferior a qualsevol altre tipus de producció amb combustibles fòssils i nuclears. Hi ha projectes a Fontiveros (Àvila), Alcolea del Río (Sevilla) i actualment n'està desenvolupant un tercer a Anglesola (Lleida).

Al marge del projecte Generació kWh, és important saber que l'activitat d'autoproducció està regulada pel [Reial decret 244/2019](#). Aquesta pot ser individual o col·lectiva, i pot generar excedents o no. L'autoproducció elèctrica permet

a qualsevol persona o empresa produir i consumir la seva pròpia electricitat instal·lant panells fotovoltaics o altres sistemes de generació renovable a casa seva, en un local o en una comunitat de veïns.

A la [!\[\]\(eafc244b53721dd1ec133f0772f70fc7_img.jpg\) Guía práctica para convertirse en auto-consumidor en 5 pasos](#) trobem les respostes a totes les preguntes que ens podem fer si ens estem plantejant engegar una instal·lació d'autoproducció.

